

B JAARBOEK BILDERDIJK

2021

Rampen in de tijd van Bilderdijk

Dit *Jaarboek Bilderdijk* is mede tot stand gekomen dankzij het NWO Vici-project *Dealing with Diasasters. The Shaping of Local and National Identities, 1421-1890*, dat onder leiding van Lotte Jensen aan de Radboud Universiteit Nijmegen wordt uitgevoerd.

B JAARBOEK
ILDERDIJK
2021

Hilversum
Verloren
2021

Redactie:

Rick Honings (hoofdredacteur), Lotte Jensen & Gert-Jan Johannes

Redactieadres:

Rick Honings

Universiteit Leiden

Leiden University Centre for the Arts in Society (LUCAS)

Arsenaalstraat 1,

2311 CT Leiden

Contact:

r.a.m.honings@hum.leidenuniv.nl

Abonnementenadministratie:

Uitgeverij Verloren, Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum

Jaarabonnement:

Voor slechts € 20,00 per jaar wordt u lid van de Werkgroep Vereniging 'Het Bilderdijk-Museum' en ontvangt u informatie over lezingenmiddagen en incidentele uitgaven. Bovendien ontvangt u ons rijk geïllustreerde *Jaarboek Bilderdijk* met artikelen over allerlei figuren en gebeurtenissen uit de decennia rond 1800.

Losse nummers van het *Jaarboek Bilderdijk* kunnen worden besteld via Uitgeverij Verloren.

Op het omslag:

Olieverfportret van Willem Bilderdijk, 1815, door Mattheus Ignatius van Bree. Collectie Vereniging 'Het Bilderdijk-Museum', Leiden.

Het instorten van huizen en het omkomen van mensen en beesten door de watervloed van januari 1809 te Erichem (Gelderland). Collectie Atlas van Stolk, Rotterdam.

ISBN 9789087049768

© 2021 De redactie en de auteurs

Uitgeverij Verloren

Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum

www.verloren.nl

Omslagontwerp & typografie: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoud

Redactioneel	7
<i>De ramp der rampen. Willem Bilderdijk en Jean-André de Luc over de Zondvloed en de geologie</i> Robert Verhoogt	9
<i>'Menschlievendheid schikt hulp van boven'. Evert Schonck, Lambert Stoppendaal en de Nijmeegse watersnood van 1784 en 1799</i> Peter Altena	31
<i>'De rampen die Hij zendt, zijn liefdebanden'. De gezangen van Rhijnvis Feith</i> Lotte Jensen	51
<i>'Een vreemde Prins als vorst ons opgedrongen'. Koning Lodewijk Napoleon als vaderlandse held</i> Arti Ponsen	61
<i>'Eene Overstroming is den Poëet altijd welkom'. Dichters over de watersnood van 1820</i> Marinus van Hattum	89
<i>'Rijs op, mijn kind, rij op! de dijk is doorgebroken'. De watersnoodramp van 1825</i> Marieke van Delft	119
<i>Een vaccinator op bezoek bij Bilderdijk. P.P. Roorda van Eysinga in Haarlem en Indië</i> Rick Honings	141

Boekbesprekingen	
‘De negentiende-eeuwse fascinatie voor de ondergrond’ (over Robert Verhoogt. <i>Op reis door de aarde: Onder de grond in de negentiende eeuw</i> , 2020) Anneloek Scholten	157
‘Kun je nog zingen, huiver dan mee!’ (over de cd <i>Treur Nederland. Rampliederen door de eeuwen heen</i> , 2021) Joseph Paardekooper	159
‘Heldenmoed, zelfopoffering en nationale deugd’ (over J.L. Nierstrasz Junior, <i>Frans Naerebout</i> . Ed. Marinus van Hattum, 2021). Gert-Jan Johannes	162
‘De virtuele Bilderdijkkamer’ (over de online Bilderdijk-zone van Rick Honings & Gert-Jan Johannes op Things That Talk) Rudolf Dekker	164
<i>Melancholisch als Willem Bilderdijk</i> (gedicht) Willem M. Roggeman	166
Personalialia	167

Redactioneel

Rampen: zou er een beter onderwerp bestaan voor een themanummer van het *Jaarboek Bilderdijk*? Er zijn maar weinig verschijnselen die Willem Bilderdijk niet vroeg of laat betitelde als rampzalig. Het ‘rampzalig nageslacht’, het ‘rampvol Holland’, het ‘rampzalig menschdom’ en de ‘rampzalige Eeuw’ zijn slechts een paar voorbeelden uit de Bilderdijkiaanse woordvoorraad. Naar eigen zeggen leidde de dichter bovendien een ‘allerrampvolst leven’ met een aaneenschakeling van ‘uit ramp geweven dagen’. Sterker nog: was het hele bestaan op aarde eigenlijk niet een ‘rampwoestijn’ of ‘een zee van rampen’?

Helaas valt een bespreking van de menselijke existentie in de ruimste zin des woords buiten het bestek van dit *Jaarboek*. De huidige bijdragen beperken zich dan ook tot het verschijnsel van de ramp in de gebruikelijke, meer beperkte zin, zoals die bijvoorbeeld figureert in de titel van Bilderdijks boek over *Leydens ramp* (1808), de ramp met het kruitschip in 1807. Voor de samenstelling van dit themanummer over de ramp bij Bilderdijk en diens tijdgenoten tekende met name Lotte Jensen, bestuurslid van de Vereniging ‘Het Bilderdijk-Museum’ en auteur of redacteur van publicaties als *Wij tegen het water* (2018) en *Crisis en catastrofe* (2021).

Dat het verschijnsel van de ramp op dit moment sterk in de belangstelling staat, lijkt niet toevallig. Terwijl de klimaatcrisis gepaard gaat met enorme bosbranden en overstromingen, herinnert de Covid-pandemie ons aan onze kwetsbaarheid voor besmettelijke ziekten. Dat beide verschijnselen zich afspelen op wereldschaal, maakt het gevoel van dreiging des te acuter, en daardoor hebben we misschien de neiging te denken dat onze huidige omgang met rampen geheel uniek is. De bijdragen in dit jaarboek laten zien dat dit niet het geval is.

Zo was de aardbeving annex tsunami van Lissabon in 1755, waarnaar een van de artikelen verwijst, weliswaar geen echt ‘globale’ ramp, maar de bevingen waren toch krachtig genoeg om in Amsterdam schepen los te slaan van de kade. En wat de huidige pandemie betreft: de discussie over de vraag of het verstandig dan wel toelaatbaar is om je te laten vaccineren, barstte juist in Bilderdijks tijd los – en niet in de laatste plaats door zijn toedoen. Hoewel het argument van de goddelijke voorzienigheid in de huidige tijd nauwelijks meer een rol speelt, slaan voor- en tegenstanders elkaar nu toch even onverzoenlijk als toen om de oren met een

mengeling van wetenschappelijke en ethische argumenten. Al even interessant is het om te zien dat Bilderdijk weliswaar de wetenschappelijke waarde van het Bijbelse verhaal over de Zondvloed verdedigde, maar dat hij juist daardoor, al doende, degene werd die de term geologie in Nederland introduceerde en die het eerste Nederlandse handboek voor de nieuwe wetenschap schreef.

Hoe kunnen we hulp bieden aan de slachtoffers van een ramp? Verschillende auteurs van dit jaarboek laten zien hoe ook in Bilderdijks tijd autoriteiten naar het rampgebied snelden – zijn beschermheer koning Lodewijk Napoleon was in Nederland het eerste staatshoofd dat dit deed – en dat ook in die tijd collectes werden gehouden. Schrijvers stelden de opbrengst van hun werk ter beschikking voor hulp aan de slachtoffers. In dat werk schetsten ze vaak met enige overdrijving het treurige lot van slachtoffers en de dappere heldendaden van mensenredders.

Zo roepen de bijdragen aan dit tweede *Jaarboek Bilderdijk* bij de lezer als vanzelf de neiging tot vergelijkingen tussen heden en verleden op. De omgang met rampen in de tijd van Bilderdijk was in een frappante mate ‘hetzelfde – maar dan anders’. Naar ons idee maakt dat de lectuur van dit jaarboek tot een bijzonder leerzaam genoegen.

We wensen u veel leesplezier en hopen u in 2022 weer bij onze activiteiten te mogen begroeten.

De ramp der rampen

Willem Bilderdijk en Jean-André de Luc over de Zondvloed en de geologie

Robert Verhoogt

Toen Willem Bilderdijk op 7 september 1756 in Amsterdam werd geboren, lag de stad Lissabon nog grotendeels in puin door de aardbeving van 1 november 1755. De verwoestende aardbeving had schokgolven veroorzaakt die in heel Europa waren opgemerkt. Zelfs in Amsterdam begonnen kroonluchters plotseling te slingeren, terwijl in de haven de schepen lossloegen van de kade.¹ Veel later blikte *De Graafschapsbode* terug: 'Op die dag heeft men in gansch Holland als ook in andere Provinciën een water beroering gehad.'² De jonge Bilderdijk heeft de aardbeving zelf niet meegemaakt, maar zijn ouders hadden mogelijk het kolkende water kunnen opmerken in de grachten rond de Westermarkt waar het gezin woonde.

Ruim een maand na de aardbeving schreef de *Leeuwarder Courant* over Lissabon: 'Die fraaie, rijke en grote stad is er niet meer.'³ Langzaam daalde het stof neer en bleek de enorme omvang van de ramp. Het aantal slachtoffers was enorm. De *Oprechte Haerlemsche Courant* noemde een aantal van vijftigduizend, de *Leeuwarder Courant* schatte zelfs honderdduizend slachtoffers.⁴ Hoe had deze ramp van Lissabon kunnen gebeuren? Wat was de oorzaak ervan? En lag deze in de hemel of in de aarde? De methodist John Wesley publiceerde in de herfst van 1756 *Serious Thoughts Occasioned by the Earthquake at Lisbon* en vroeg zich retorisch af: 'What then could be the Cause? What, indeed, but God, who arose to shake terribly the Earth.'⁵ Velen beschouwden de ramp van Lissabon als onheil met een Bijbelse betekenis, als een moderne Zondvloed, zoals verbeeld door de Portugese schilder João Glama Ströberle (1708-1792) in *A praça de Santa Catarina em Lisboa, 1755* rond 1760.⁶

In heel Europa kwamen geleerden met beschouwingen over de ramp van Lissabon. Toonaangevend was John Michell, hoogleraar aan de universiteit van Cambridge, die in 1760 zijn visie publiceerde in *Conjectures concerning the Cause, and Observations upon the Phaenomena of Earthquakes*. Ook Immanuel Kant publiceerde binnen een jaar al drie essays over de ramp.⁷ Volgens de filosoof bestond de aardbodem uit een onderaards gangenstelsel, gevormd in een ver verleden toen de aarde nog bestond uit een hete mix van aarde, lucht en water. Na afkoeling waren water en lucht vanuit de kern van de aarde omhooggeborreld naar het oppervlak.

A praça de Santa Catarina em Lisboa, 1755, door João Glama Ströberle, circa 1760. Collectie National Museum of Ancient Art, Lissabon (Wikipedia).

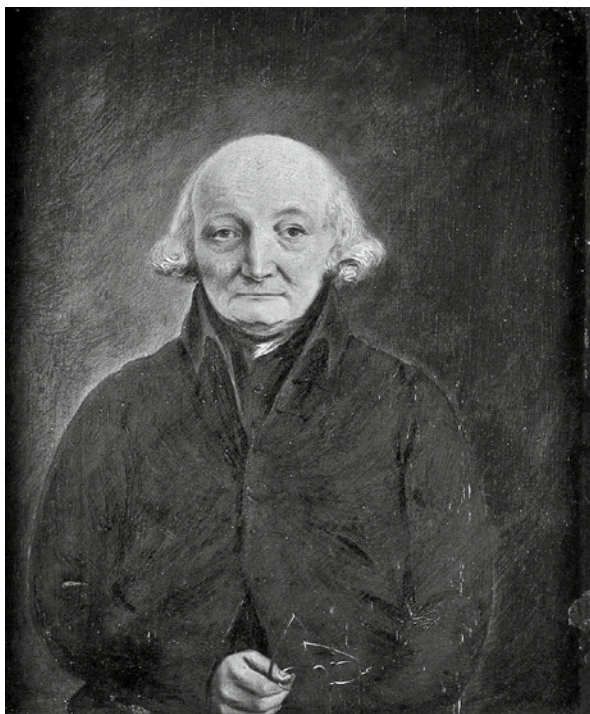
De ondergrondse ruimten waren in de loop van de tijd ingestort, waarna zich een afwisselend aardoppervlak met bergen en dalen vormde. De aardbeving van Lissabon was volgens hem veroorzaakt door chemische reacties in de bodem.⁸ Zijn belangrijkste bevinding was zijn idee dat de aardbeving geen hemelse oorzaak had, maar juist diep in de aardbodem zelf lag verscholen: ‘Wir haben die Ursachen unter unsern Füßen.’⁹

De aardbeving van Lissabon gaf een belangrijke impuls aan de vorming van nieuwe ideeën over de geschiedenis van de aarde. De beroemde Franse geleerde Georges-Louis Leclerc, Comte de Buffon, benadrukte al in zijn *Les Epoques de la Nature* (1776) dat men de aarde zelf moest onderzoeken om deze te begrijpen. Volgens Buffon was de aarde als een immens bodemarchief vol betekenisvolle sporen van haar eigen ontwikkeling. De zeventiende-eeuwse theoloog James Ussher had ooit berekend dat de aarde ongeveer zesduizend jaar oud moest zijn, een berekening die sindsdien meer dan een eeuw lang de norm was. Maar volgens Buffon moest de aarde ruim tien keer zo oud zijn, ongeveer vijfenzeventigduizend jaar. Buffons tijdgenoot James Hutton stelde dat de aarde nog veel ouder, bijna oneindig oud moest zijn. De aardbeving van Lissabon en nieuwe theorieën over de structuur en ouderdom van de aarde resulteerden in een nieuwe discipline: de geologie.¹⁰

De geologie stond al snel op gespannen voet met de Bijbelse ideeën over de geschiedenis van de aarde. Er bestaat uiteraard een lange traditie van geleerden

die in conflict kwamen met de theologische leer van de kerk; Galilei, Descartes en Spinoza zijn hiervan slechts enkele voorbeelden. In de achttiende eeuw zorgden de nieuwe inzichten in de bodem voor een impuls in dit eeuwenoude debat. Een van de meest invloedrijke geleerden op dit terrein was de Zwitser Jean-André de Luc (1727-1817).

De Luc was bevriend met de geoloog James Hutton, maar dat verhinderde hem niet om kritisch te staan tegenover diens concept van de oneindig oude aarde. Voor De Luc was de Bijbel leidend en het was zijn ambitie om de geologie te integreren in de theologie. De Lucs visie inspireerde Bilderdijk om zich in de geologie te verdiepen. Ze werden zelfs goed bevriend. Het resulteerde in Bilderdijks handboek over de geologie, *Geologie of verhandeling over de vorming en vervorming der aarde* (1813), het eerste handboek over dit onderwerp in de Nederlandse taal.¹¹ Bilderdijk baseerde zijn *Geologie* inhoudelijk op de ideeën van De Luc; voor de feitelijke totstandkoming van dit boek was hij schatplichtig aan zijn goede vriend Hendrik Willem Tydeman, jurist te Leiden.

Portret van J.A. De Luc, door onbekende kunstenaar, ongedateerd. Collectie Wellcome Library, 45598i, Londen (Wikipedia).

Willem Bilderdijk en Jean-André de Luc

Tussen 1797 en 1798 woonden Bilderdijk en De Luc enige tijd in hetzelfde huis in Brunswijk.¹³ Eerder was Bilderdijk in opdracht van de voormalige stadhouder Willem V naar deze stad afgereisd om brieven te bezorgen bij de prins van Oranje, de toekomstige koning Willem I. Hij kwam aan op 22 juni 1797 en ging pas in 1806 weer weg. De Luc was in hetzelfde jaar gearriveerd voor zijn geheime politieke missie namens het Engelse hof in deze revolutionaire tijden.¹³

De Luc had belangstelling voor politiek en wetenschap en was specifiek in meteorologie en geologie geïnteresseerd. Op 10 juni 1773 was hij als Fellow toegelaten tot de Royal Society vanwege zijn ‘discoveries on the Nature of the Atmosphere and its Variations, on the causes and laws of the various Pressures at different Heights’.¹⁴ In de zomer van 1774 was hij als geleerde benoemd aan het Engelse Hof. In de tijd van Revolutie en Terreur vertrok De Luc in 1797 namens de Engelsen naar het Europese vasteland voor de geheime politieke missie om een verbond te vormen tussen Charles William Ferdinand, de Hertog van Brunswijk, de Pruisen en andere mogendheden tegen de Fransen. Een brief van George III aan de Hertog van Brunswijk van 10 november 1797 geeft een indruk van de ontwikkelingen:

I have heard with much interest from Mr De Luc of the important conversations that you have had with him on the critical situation in Europe and particular in Germany, and of your ideas on the most efficient way of restoring that confidence between the great courts which alone can turn the flood which appears to be in course of destroying all the Governments of Europe.¹⁵

De Luc combineerde zijn politieke opdracht met zijn wetenschappelijk bodemonderzoek. Sterker nog, zijn politieke activiteiten gingen schuil achter zijn publieke aanstelling tot hoogleraar geologie aan de Universiteit van Göttingen in 1798.¹⁶

In 1809 stelde De Luc in de Engelse editie van zijn handboek: ‘Of all the sciences, the most extensive and the most complex is that which was termed GEOLOGY, long before it was entitled to the name.’¹⁷ Hij gebruikte als een van de eersten de term ‘geologie’ voor zijn onderzoek naar bodemstructuren.¹⁸ Zijn uitgangspunten beschreef hij in zijn *Lettres physiques et morales sur les montagnes et sur l’histoire de la terre et de l’homme* (1778–1780), opgedragen aan de Engelse koningin Charlotte. De Luc beschouwde zichzelf als een ‘philosophe Chrétien’, een christelijke filosoof, een typerende omschrijving van de geleerde die zich zijn leven lang inzette om de geologie te integreren in de theologie. De sporen in het landschap wezen op de geschiedenis van de aarde die, mits op de juiste wijze geïnterpreteerd, de christelijke moraal ondersteunde, aldus De Luc.¹⁹ Maar hij was zich als geen ander bewust dat

de nieuwe geologische inzichten een directe bedreiging vormden voor de traditionele autoriteit van de Bijbel. In zijn geologisch handboek stelde hij:

All those, who have formed geological systems, have endeavoured to rest them upon facts, which relate to the history of the earth. This has called back the attention of men to that history, as it is contained in Genesis, and consequently to that of the human race, with which it is connected; and it was soon inferred, that, if geology were contrary to Genesis, the latter must be fabulous.²⁰

En even verderop betoogde hij:

They now attack it [theology, RV] by geology; which therefore becomes a science as essential to theologians, as the study of the learned languages, or of those ancient arguments, which are already much neglected in the present times, and which must henceforth derive their chief support from the very science, through the Thedium of which, under the pretence of an appeal to facts, it is attempted to set them aside.²¹

Over het begin van de vriendschap tussen Bilderdijk en De Luc is weinig bekend. Mogelijk speelden hun beider contacten met de hertog van Brunswijk een rol waarvan Bilderdijk een bescheiden maandelijks toelage ontving.²² Bilderdijks biograaf en bewonderaar Isaïc da Costa schreef later over diens Brunswijkse periode: ‘Van de tien jaren zijner verwijdering van den vaderlandschen bodem heeft hy een achttal te Brunswijk doorgeleefd. In meer dan één opzicht is dat achttal wel onder de meest gelukkigige, althands vreedzame, dagen van zijnen manlijken leeftijd te rekenen.’²³ Tot Bilderdijks voornaamste vrienden uit deze periode rekende Da Costa ‘vooral de kundige en vroomme De Luc, met wien hy een tijd lang hetzelfde huis bewoond heeft, en die zich aan den merkwaardigen Hollander zoo ontzachlijk gehecht voelde’.²⁴ Bilderdijks bewondering voor De Lucs christelijke geologie blijkt in zijn gedicht *Het Buitenleven*, dat hij in 1802 voltooide:

De Luc, ô schrandre man, en rechtgeloovig Christen!
 (Wat eernaam in eene eeuw, vervuld van Ongodisten!)
 De Hemel neem voor u mijn dankbre lofspraak aan,
 Gy zult ze op 't wareldrond waarschijnlijk nooit verstaan.
 ô Dat mijn zwakke zang, bewondrende uwe gaven,
 Met u door 't steil gebergt' ten hemel op mocht draven,
 En leenen van uw geest een heldren ochtendstraal,
 Die 't hart verlichten mocht, getroffen door mijn taal!
 Maar neen, het is aan u, uw lessen ons te ontvouwen:
 Wy hongren naar die gift, wat zoudt gy ze achter houden!
 Neen! liefde, de eer van God, de nood der Christenheid,
 't Roept alles om 't geschenk, te lang alreeds verbeid.²⁵

In het voorjaar van 1803 hadden Bilderdijk en De Luc intensief contact. Bilderdijk woonde nog steeds in Brunswijk, De Luc verbleef inmiddels in Hannover. Tijdens een ontmoeting rond 19 april 1803 hadden ze uitvoerig gesproken over De Lucs nieuwe boek waaraan hij werkte. Het was een wetenschappelijke beschouwing die inging tegen de ideeën van de Lutherse theoloog Wilhelm Abraham Teller (1734-1804). Naar aanleiding daarvan had Bilderdijk hem gewezen op een relevant werk van de Duitse geleerde Karl Christoph Schmieder (1778-1850), *Die Geognosie nach chemischen Grundsätzen dargestellt* (1802), dat een jaar eerder was verschenen. De Luc was erg geïnteresseerd, maar helaas de Duitse taal niet machtig genoeg om het zelf te kunnen lezen. Bilderdijk bood aan de relevante passages te vertalen. In april en mei volgde een hartelijke briefwisseling tussen de dichter en de geoloog. Op 27 april 1803 schreef Bilderdijk aan De Luc:

Ik heb de eer u hierbij de vertaling van het grootste deel te sturen met een samenvatting van de rest [...] Mijn vertaling is ad verbum [letterlijk, RV] en ik twijfel er niet aan dat u het in alle opzichten erg slecht zult vinden, behalve voor wat betreft de trouw aan het origineel, die ik kan garanderen.²⁶

Op 3 mei 1803 antwoordde De Luc dankbaar:

Ik heb een ware verplichting jegens u vanwege de moeite die u al zo vriendelijk hebt willen doen om mij dit werk te leren kennen, waarvan het bestaan mij en mijn medestanders zou kunnen schaden in de ogen van oppervlakkige mensen, als ik er zelf niet op een precieze manier over zou kunnen spreken.²⁷

De geoloog De Luc was vooral geïnteresseerd in passages over de 'vorming van bergen, en wat hij ervan vindt, van hun vernietiging; want dat is de toetssteen van elk geologisch systeem.'²⁸ Geïnteresseerd in De Lucs geologie schreef Bilderdijk:

En dus zie ik niet in hoe iemand kan weigeren de sporen te herkennen van een vernietiging van een continent dat ouder is dan het continent dat we bewonen; wat (naar mijn mening) een van de kostbaarste onderdelen van uw systeem is, waaraan al de rest is gekoppeld, en dat alleen al voldoende zou zijn om de vernieuwers in verwarring te brengen, als men al niet overtuigd zou zijn door uw andere verklaringen.²⁹

Hij was onder de indruk van De Lucs reactie op Schmieder:

De manier waarop u hem aanvalt, is zegevierend en laat niets te wensen over. [...] Het is een wolk van scepsis die zich tegenwoordig over alle wetenschappen heeft verspreid, en die zijn oorsprong vindt in het totale gebrek aan logica, waardoor we niet langer de evidente consequenties van een redenering kunnen vatten, noch

een hersenschimmige hypothese weten te onderscheiden van de resultaten van een stabiele en continue reeks betrouwbare gegevens.³⁰

Bilderdijk worstelde met de vertaling van de Duitse vaktermen naar het Frans.³¹ Maar ondertussen had De Luc zijn manuscript over Teller vrijwel voltooid en het moest naar de drukker. Hij besloot daarom uiteindelijk geen verhandeling over Schmieders ideeën op te nemen. In plaats daarvan koos hij ervoor om, zoals hij Bilderdijk op 15 mei schreef, in een later stadium een apart werk te schrijven over Schmieder.³² Hij was Bilderdijk niet minder dankbaar voor zijn inspanningen en vertalingen:

We werken samen met dezelfde ijver, en het werk van de een helpt dat van de ander; God zal ons ook allebei helpen om naar de Hemelse Stad te gaan, want ik hoop dat dit de weg ernaartoe is. Daar zullen we met Bacon deze metafysica bespreken die is gevormd uit abstracties van universele waarheden.³³

Bilderdijk stuurde hem nog steeds vertaalde passages uit Schmieders werk, maar vroeg zich hardop af: ‘Wat betreft de stukken die u wilt hebben, mijnheer, [...] hoe wilt u dat ik ze kies, ik die geen chemicus of geoloog ben, en ik ben eigenlijk niet in staat te oordelen!’³⁴

Ten slotte vroeg De Luc Bilderdijks oordeel over zijn tekst: ‘Ik vraag u, als man van smaak, uw oordeel over de opdracht en, als filosoof, uw mening over de inleiding en de filosofische stellingen.’³⁵ Bilderdijk was vol lof over het werk: ‘Ik vind het nieuw in zijn soort, vol betekenis, en zeer belangrijk in zijn beknoptheid.’³⁶ Andersom was De Luc dankbaar voor de vruchtbare samenwerking met Bilderdijk, die hij wel aanduidde als ‘mon estimable coopérateur’.³⁷ Op 26 mei 1803 feliciteerde Bilderdijk hem met de ‘gelukkige voltooiing van dit werk, dat werkelijk van onschatbare waarde is voor allen die in geloof en waarheid geloven’.³⁸ Daarna besloot hij de dialoog met De Luc over dit werk, maar hoopte hij in contact te blijven: ‘Ik hoop, mijn geachte heer, dat met het einde van dit werk onze correspondentie niet zal ophouden.’³⁹

Bilderdijk over geologie

Bilderdijks brieven aan De Luc uit 1803 getuigen van zijn nieuwsgierigheid naar de geologie, maar nog niet van zijn voornemen om zelf een boek daarover te schrijven. Hij had een algemene interesse voor de natuurwetenschappen en bezat boeken van onder meer Bacon, Newton, Huygens, Locke en Linnaeus.⁴⁰ Met het oog op de geologie is zijn belangstelling voor de zeventiende-eeuwse, Engelse hof-

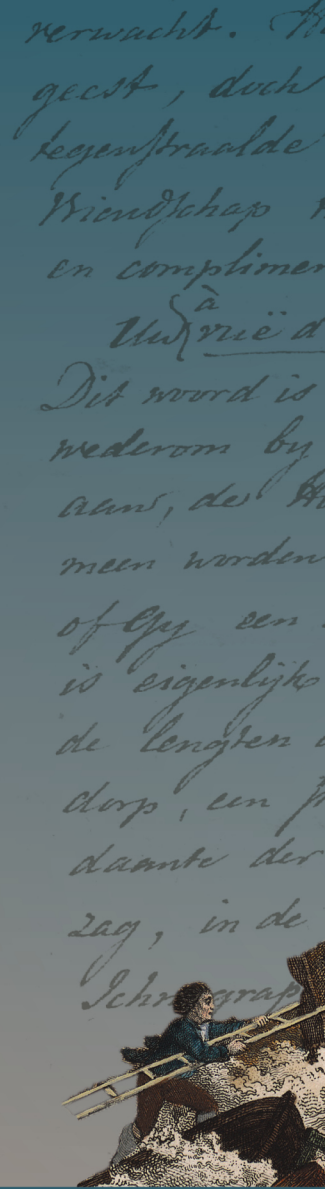

In het tijdvak waarin Bilderdijk leefde was het niet zozeer de vraag of je een ramp zou meemaken maar wanneer. Overstromingen, epidemieën en branden waren aan de orde van de dag. Dergelijke gebeurtenissen leidden tot een stroom aan publicaties: journalisten brachten verslag uit, dichters schreven gelegenheidspoëzie en experts publiceerden verhandelingen over de vraag hoe nieuwe rampen te voorkomen waren.

Dit *Jaarboek Bilderdijk* bevat onder meer bijdragen over de buskruitramp van 1807, die de binnenstad van Leiden verwoestte, en de watersnoodramp van 1825, die grote delen van de noordelijke provincies van Nederland trof. Ook is er aandacht voor de wijze waarop catastrofes in Nederlands-Indië werden beleefd.

In 1984 verscheen het eerste nummer van het tijdschrift *Het Bilderdijk-Museum*. Met ingang van 2020 is het tijdschrift omgevormd tot een jaarboek. Het wordt uitgegeven door de Vereniging 'Het Bilderdijk-Museum', een Werkgroep van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden. Over de instemming van Bilderdijk zelf met dit alles maken we ons geen illusies. Zijn motto was immers: 'Neen, Waarheid haalt men niet uit boeken en doktoren!'

9 789087 049768